

ศิลปวิทยาการ

๒๗๒
ขป.
๑. ๗๕๖

นิตยสารของกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

ปีที่ ๓๒ เล่มที่ ๒ พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๓๑ ISSN 0125-0531

สารบัญ

ทะเบียนประวัติจารึก

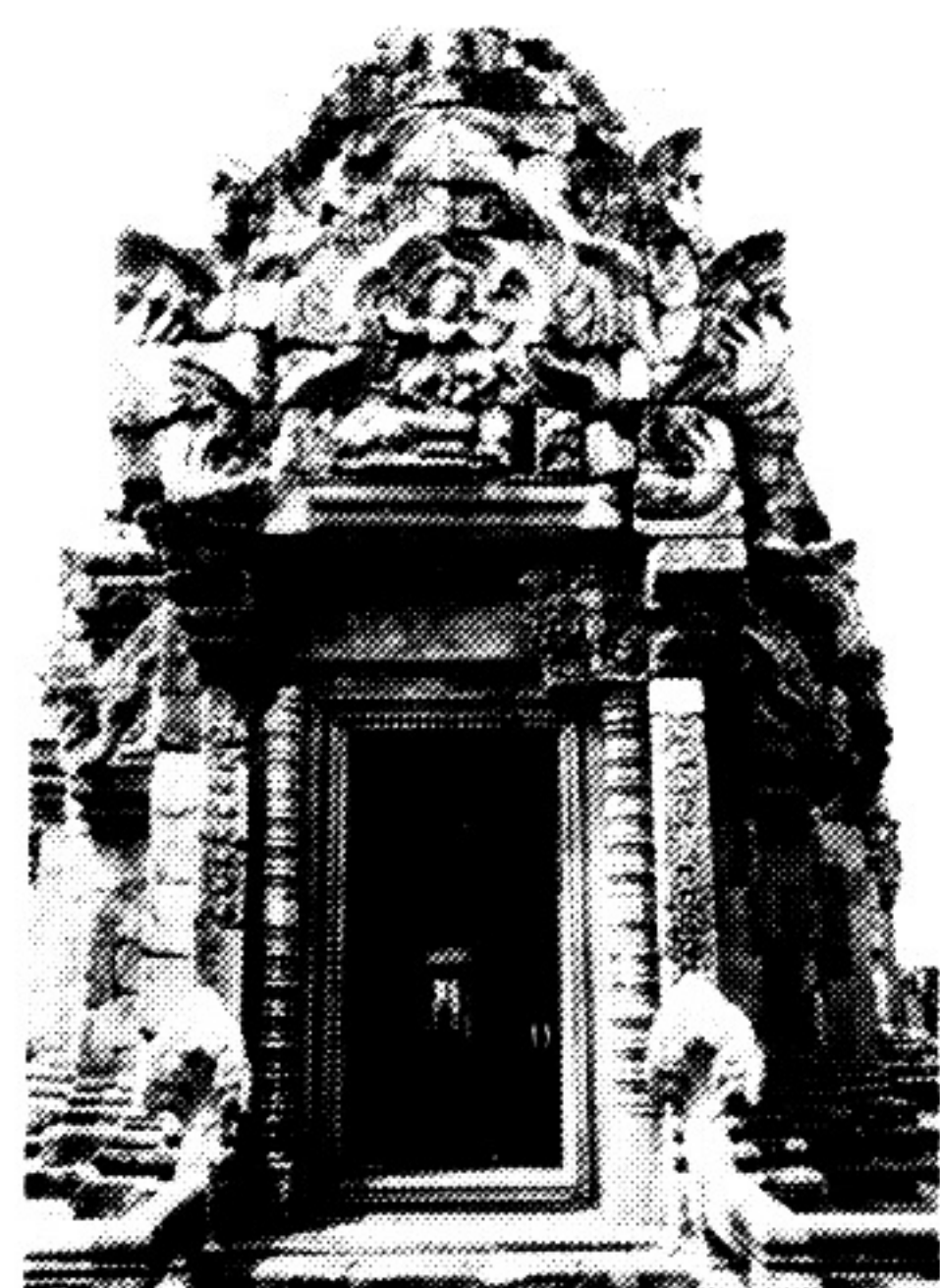
การพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับชื่อทางประวัติ-
ศาสตร์ “ลานนาไทย-ล้านนาไทย”

บรรยากาศแห่งความสงบ

พระสมุท

แคววงศิลปวัฒนธรรม

ข้อคิดเห็นในนิตยสารศิลปากรฉบับนี้
เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน มิใช่ของ
คณะบรรณาธิการ หรือกรมศิลปากร

๔๓

๔๔

๕๓

๖๕

๗๓

พิมพ์ที่ บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์
(๑๙๗๗) จำกัด
๘๕-๘๕ ถนนมหานคร
กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐
นายชลชาย จิวัจจรานุกูล
ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

การพิจารณาปัญหา เกี่ยวกับชื่อทางประวัติศาสตร์ “ลานนาไทย-ล้านนาไทย”

บุหลล ศรีกนก

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์

แต่เดิมนั้น ผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าตำนานพื้นเมืองภาคเหนือตลอดจนเรื่องราวประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับหัวเมืองเหนือจะคุ้นเคยกับชื่อ ลานนาไทย-ล้านนาไทย ว่ามีความหมายถึงบรรดาหัวเมืองภาคเหนือแต่ครั้งโบราณ ทั้งนี้โดยไม่มีความรู้สึกว่า คำสองคำนี้มีความหมายแตกต่างกันแต่ประการใด ดังจะเห็นได้จากการที่มักจะมีการใช้ถ้อยคำว่า “ลานนาไทย หรือ ล้านนาไทย” ซึ่งบ่งบอกถึงความเข้าใจว่า เป็นเสมือนคำเดียวกันและเขียนได้ทั้งสองอย่าง

เมื่อกาลเวลาผ่านไปจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ได้มีนักวิชาการสาขาต่าง ๆ พยายามศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานตีความในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อที่จะก่อให้เกิดความก้าวหน้าในวงการศึกษาโดยส่วนรวมคำว่า ลานนาไทย-ล้านนาไทย จึงเป็นคำหนึ่งที่นักวิชาการรุ่นใหม่หยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็น ศึกษาว่ามีความเป็นมาอย่างไร และคำใดเป็นคำที่ถูกต้อง ซึ่งผลการศึกษาใหม่ได้ข้อสรุปว่า คำว่า ล้านนาไทยน่าจะเป็นคำที่ต้องสมบูรณทั้งอักขรวิธีและความหมายของคำ จึงได้เสนอให้วงการการศึกษาใช้คำนี้เป็นมาตรฐานต่อไป

เรื่องราวความเป็นมาดังกล่าวนี้ปัจจุบันได้เกิดเป็นข้อถกเถียงและข้อขัดแย้งทางความคิดเห็นกันเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคิดว่าสมควรจะใช้คำลานนาไทยซึ่งเคยใช้กันมาแต่ดั้งเดิม ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งก็คิดว่าน่าจะใช้คำว่าล้านนาไทยตามที่ได้พบหลักฐานใหม่เพื่อที่จะได้มีความหมายโดยถูกต้องสมบูรณ์ต่อไป

สืบเนื่องจากปัญหาชื่อทางประวัติศาสตร์ ลานนาไทย-ล้านนาไทย ข้างต้นนี้ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ ได้ตรวจสอบศึกษาหลักฐานต่าง ๆ ประมวลเป็นข้อคิดเห็นดังต่อไปนี้

๑. หลักฐานประเภทตำนาน และพงศาวดารต่าง ๆ ตลอดจนวรรณคดีที่เกี่ยวกับหัวเมืองเหนือ ใช้คำเรียกสำหรับหัวเมืองเหนือแตกต่างกันไป เช่น

- ตำนานมูลศาสนา ฉบับเดิมเป็นภาษาไทยเหนือเขียนด้วยอักษรไทยเหนือ แปลเป็นภาษาไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ใช้คำว่า “ลานนา” ดังข้อความว่า

...ถึงปีรเวายี (ปีขาล จ.ศ. ๘๐๘) ท้าว-
ลานนาไว้เมืองแม่แตงแล้วออกบวชเป็นภิกษุ
กับด้วยเสนาอำมาตย์ทั้งหลายในสำนักลังกาใหม่

.....ศักราชได้ ๘๐๒ ตัว **ท้าวลานนา** ก็นำเอา
ติปิฏกสังฆราชมาไว้ในวัดกุฎีคำแทนในปีนั้นแล
ครั้งนั้น **ท้าวลานนา** บวรจักรวัดดิธรรมาชนอัน
ยินดีในเจ้าเมธังกร ให้อาบน้ำดำหัวแล้วก็ใส่
ชื่อว่า อตุลยาธิกมหาสวามีเจ้านั้นแล.....

- **พงศาวดารโยนก** เรียบเรียงจากตำนาน
เมืองเหนือต่าง ๆ ซึ่งมีต้นฉบับเป็นอักษรไทยเหนือ
เมื่อร.ศ. ๑๒๕ ใช้คำว่า “**ล้านนาไทย**” เป็นส่วน
มาก ดังข้อความว่า

...จุลศักราช ๙๓๐ ปีมะโรง สัมฤทธิศก พระ-
เจ้าหงสาวดีให้เกณฑ์กองทัพพม่ารามัญ ไทย-
ใหญ่ กระแซ แลลือ ลาว**ล้านนาไทย** ทุกหัวเมือง
รวมกันเป็นมหาพยุหโยธากองทัพใหญ่ ยกลง
ไปรบกรุงพระนครศรีอยุธยา.....

- **ตำนานสิงหนวัติกุมาร** มีคำว่า “**ลานนา**”
ปรากฏเป็นข้อความว่า

...มหาศักราชได้ ๒๒ ตัว ปีดับไต้ตั้งแล้ว
ได้ ๕ ปี ท่านก็ได้ปราบ**ลานนาไทย** ทั้งมวลแล้ว
เสนาอำมาตย์ และพราหมณาจารย์ทั้งหลาย
ก็พร้อมกันอุสาภิเชก ยังเจ้าสิงหนวัติกุมารขึ้น
เป็นเอกราช มหากษัตรา ปราบ**ลานนาไทย**ทั้ง
มวล มีชื่อว่า พระยาสิงหนวัติราชกษัตราเจ้าแต่
นั้นมาแล.....

- **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่** ปรากฏคำว่า
“**ล้านนาไทย**” และ “**ลานนาไทย**” ทั้งสองคำโดย
มีการใช้คำลานนาไทย มากแห่งกว่า ดังข้อความว่า

...สาธโว ดุรา โสตชน สพุบุริสเจ้าทั้งหลาย
อาจารย์เจ้าตนจักเป็นนิทาน สุกกถา จาริต
อดีต ลำดับราชวงศ์ราชท้าวพระยา อันเสวย
ราชสมบัติในนพบุรีศรีพิงค์ไชยเชียงใหม่ ใน
สัตตปัญญาส **ล้านนา ๔๗ หัวเมือง** ตั้งแต่ลวงจกราช
มาต่อถึงท้าวเจ้าพระยามังรายด้วยลำดับต่อท้าว

ถึงกาลบัดนี้...หรือ

...ถึงเดือน ๑ ขึ้น ๗ ค่ำ วัน ๕ พระมหา-
กษัตริย์เจ้าก็อุตส่าห์ราชภิเศกยังพระเป็นเจ้า
หล่อด้วยน้ำมฤตยาภิเศกเหนือรัตนบัลลังก์ เล่น
มหรสพ ๗ วัน ๗ คืน เป็นมหาปางอันใหญ่ยกยอ
ยังสิรินามวุฒิวา พระบรมราชาธิบดีศรีสุริยวงศ์
องค์อินทร์สุรศักดิ์สมญามหาชาติดิยราชาชัย เจ้า
สวรรณ เจ้าเชื่อนขันธเสมา พระนครเชียงใหม่
ราชธานีศรีสุวัสดิถีไชยาสมุทรอดมพระเจ้าเชียงใหม่
เป็นใหญ่ใน **ลานนาไทย ๔๗ เมือง** วันนั้นแล ฯ..

.....

- **หนังสือชินกาลมาลีปกรณ์** ใช้คำว่า โยน
(โยนก) ไม่มีคำว่า ล้านนาไทย หรือลานนาไทย
ดังเช่น... พระเจ้ามังรายได้ส่งเจ้าอ้ายให้ไปเป็น
ไต้ศึกในหริปัญชัย ลำดับนั้น พระเจ้ามังราย ซึ่ง
มีพระชนมายุ ๕๓ ปี ในปีมะโรง จุลศักราช ๖๕๔
(พ.ศ. ๑๘๓๖) พระองค์มีทหาร ๑๒ แสน แวดล้อม
เสร็จมาหริปัญชัย ทำสงครามกับพระเจ้าญี่บา
ขับไล่พระเจ้าญี่บาหนีไปแล้วทรงได้ชัยชนะ โปรด
ให้ยกเขตแดนขึ้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันใน
แคว้นโยน (โยนก) ทั้งสิ้น.....

- **วรรณคดี “ลิลิตยวนพ่าย” สมัยอยุธยา**
ใช้คำว่า “**ลาว**” ในความหมายถึงหัวเมืองเหนือ
ดังนี้

พลลาว ลุโทษร้อน	รวรรว
โจนบหลยวโกรยเกรง	ท่านข้า
กรุงลาว ลักกลว	เอาเงื่อน งามแฮ
บ้างรอดยงครั้นหน้า	ไขขาวฯ
สรรพเพชญกรูเกลื่อนฟอง	พลพญนทร
โจนจ่าย ลาว ภาฤทธิ์	ร้อนเกล้า
พยงพระสุรินทรา	อีกราช
ตามต่อยไ้ฟรีศแล้ว	เลอศบรพฯ

หลักฐานซึ่งเรียกหัวเมืองเหนือต่างกันไป เช่นนี้ แสดงให้เห็นความหลากหลายของการใช้ถ้อยคำของผู้คนในแต่ละท้องถิ่นและแต่ละช่วงเวลา โดยมีข้อสังเกตเฉพาะการใช้คำ ลานนา-ล้านนา ว่าไม่มีความแตกต่างกันนัก แล้วแต่ความสะดวกของผู้เขียนซึ่งไม่ได้ยึดถือหลักเกณฑ์เคร่งครัดแต่ประการใด

เมื่อต้นฉบับในภาษาไทยเหนือใช้คำ ลานนา-ล้านนา โดยมีได้ยึดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนเช่นนี้ การถ่ายทอดมาเป็นภาษาไทย ภาคกลางในระยะตั้งแต่ต้นสมัยรัตนโกสินทร์เป็นต้นมาจึงใช้ทั้งสองคำตามต้นฉบับ เพื่อให้เข้าใจความหมายว่าดินแดนลานนา-ล้านนา นี้เป็นดินแดนเดียวกับสยาม ประเทศจึงใช้คำว่า ไทย ประกอบเข้าไว้เป็นคำลานนาไทย-ล้านนาไทย ซึ่งในระยะต่อมาก็มีความเคยชินและความนิยมที่จะใช้คำลานนาไทยกันทั่วไป แต่ก็เข้าใจตรงกันว่าเรียกว่าล้านนาไทยก็ได้ ดังตัวอย่างในคำเชิญพระขวัญของเจ้าผู้ครองหัวเมืองเหนือทั้งปวงซึ่งกราบบังคมทูลในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือและนครเชียงใหม่ มีความตอนหนึ่งว่า

“สรวมชีพข้าพระพุทธเจ้า น้อมเกล้านมัสการขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณาแทนบรรดาเจ้านาย ข้าราชการน้อยใหญ่ คฤหบดี ไชว์ทุกเวียงแคว้นแดนสถานลานนา ทั้งพาดินาพ้อคำในมณฑลพายัพถ้วนหน้า เสียงทั้งผองซึ่งพร้อมกันเข้ามาสู่ในที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท...มีความชื่นชมโสมนัสเป็นล้นเกล้าฯ ทั้งนี้เล่าก็เพราะเหตุอันสมควร บริมวณมีอยู่หลายประการเป็นต้นว่ามีคำโบราณแต่ชั้นบรรพบุรุษบอกเล่าแต่ก่อนเก่าสืบกันมาว่าเดิมประชาชนชาติไทยทั้งหลายหมายเขตสถาน **ลานนา**

ห้าสิบเจ็ดหัวเมือง อันเนื่องในมณฑลพายัพในปัจจุบัน.....

เกี่ยวกับความเป็นมาของคำลานนาไทยนี้ สมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้เคยทรงมีพระวินิจฉัยประทานพระยาอนุমানราชชนเมื่อทรงอธิบายคำ ลานช้าง ว่า “...ลานช้าง คำนี้ฉันก็เข้าใจว่าเป็นคำคิดใหม่ เคยรู้มาก่อนว่า ลานช้าง อันมีตำนานไขชื่อเป็นนิทานว่ามีช้างนับด้วย ล้านตัว ที่ว่าเปน ลานช้าง นั้นเคยได้ยินคำอธิบายว่า ดินแดนทางเชียงใหม่ เรียกว่า ลานนาไทย เพราะเหตุดังนั้น ลานช้าง ก็ต้องเป็น ลานช้าง ไปเหมือนกัน....”

จากพระวินิจฉัยนี้ทำให้คิดได้ว่าทรงมีความเข้าใจว่า ลานช้างมีที่มาจากคำว่า ลานนาไทย โดย ลานช้าง เป็นคำเก่า แต่ก็มีได้ทรงมีพระวินิจฉัยต่อไปว่า ลานนาไทย จะมีคำเก่าเป็นล้านนาไทยหรือไม่อย่างไร

๒. หลักฐานจากการศึกษาจารึกต่าง ๆ ที่พบในภาคเหนือ ได้ทราบความโดยสรุปว่า

๒.๑ คำว่า ลานนา ล้านนา มีเขียนทั้งสองแบบคือ ทั้งมีวรรณยุกต์กำกับและไม่มีวรรณยุกต์กำกับ เมื่อจะถอดอธิบายความจะต้องพิจารณาความเป็นตอน ๆ ไปว่า ควรจะเป็นคำในภาษาไทยภาคกลางว่าอย่างไรจึงจะได้ความหมายตรงกัน เช่น ความในประชุมจารึกหลักที่ ๗๐ ว่า “หล่อพระเจาลานทอง” เมื่อถอดความเป็นภาษาไทยก็ต้องเป็น “หล่อพระเจ้าล้านทอง” จึงจะได้ความเป็นต้น

๒.๒ คำในจารึกภาคเหนือทั้งที่มีวรรณยุกต์กำกับและไม่มีวรรณยุกต์กำกับนั้น การออกเสียงอาจจะไม่เหมือนกับเสียงในภาษาไทยภาคกลาง คำว่า ลานนาในจารึกจึงอาจจะออกเสียงอย่างมีวรรณยุกต์โดยไม่ใส่วรรณยุกต์ก็ได้ ข้อ

นี้ต้องอาศัยการฟังสำเนียงประกอบด้วย

๒.๓ ระหว่างคำว่า ลานนา กับ ล้านนา นั้น ผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึกยอมรับว่าคำว่า ล้านนามีความหมายตรงกับเนื้อความซึ่งหมายถึงจำนวนนับ “ล้าน” มากกว่า “ลานนา” และหากจะใช้คำลานนาในความหมาย ว่าเป็นบริเวณกว้างสำหรับทำนา หลักฐานในจารึกจะใช้คำว่าชวง แทน ลาน

จากเรื่องราวความเป็นมาของชื่อทางประวัติศาสตร์ “ลานนาไทย-ล้านนาไทย” ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาถกเถียงกันในปัจจุบัน อยู่ที่คำว่า ลานนา-ล้านนา ว่าคำใดน่าจะเป็นคำที่ถูกต้องสมบูรณ์ทั้งอักขรวิธีและความหมายของคำโดยพิจารณาจากหลักฐานด้านจารึกเป็นหลัก ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ยอมรับว่าคำ “ล้านนา” มีเหตุผลเหมาะสมกว่า

ส่วนคำว่า ลานนาไทย-ล้านนาไทย เป็นคำที่เกิดขึ้นภายหลังในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อมีการแปลตำนานพงศาวดารเมืองเหนือเป็นภาษาไทยกลาง โดยรักษากฎวิธีการเขียนคำลานนา-ล้านนา ตามต้นฉบับซึ่งปรากฏการใช้คู่กันทั้งสองคำ และเพื่อเน้นความหมายความเข้าใจตามลำดับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ว่าดินแดนลานนา-ล้านนา นั้น คือดินแดนในขอบเขตสี่มาเดียวกันกับสยาม ประเทศทั้งหมดท่านจึงเพิ่มคำว่า “ไทย” ลงไปด้วย เกิดเป็นคำลานนาไทย-ล้านนาไทย ใช้กันเป็นที่เข้าใจทั้งฝ่ายชาวเมืองเหนือและชนในท้องถิ่นอื่น ๆ ทว่าวนทั้งอาณาเขตประเทศไทยสืบมา

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงขอเสนอข้อพิจารณาเฉพาะคำว่า ลานนาไทย-ล้านนาไทย นั้นว่า น่าที่จะให้คงใช้ตามอย่างที่คุณรุ่นเก่าของเราเคยใช้กันมาโดยไม่มีข้อกลางแครงใจว่าคำไหนผิด คำไหนถูก ด้วยความสำนึกว่า มีความหมายและความสำคัญเท่าเทียมกัน โดยที่สามารถให้คำอธิบายได้ว่าทั้งคำลานนาไทยและล้านนาไทยมีความหมายอย่างไร ส่วนคำว่า ลานนา-ล้านนา นั้นเห็นควรแยกประเด็นพิจารณาและหาข้อยุติด้วย เหตุผลความเป็นจริง โดยหลักฐานของผู้เชี่ยวชาญด้านจารึกทั้งนี้ โดยถือประโยชน์ทั้งความก้าวหน้าทางวิชาการและความสำนึกทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ